

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

*Wij hopen op licht, maar het is duister,
op een sprankje licht, maar we dolen in het donker.*

Jesaja 59:9b

We hopen zo op licht, op een nieuwe dag. Maar nog is het donker. Zoveel oorlog, zoveel ongerechtigheid. De vragen die in Jesaja 59 aan de orde komen zijn ontzettend herkenbaar. Hoe kan het toch dat het licht niet doorbreekt in deze wereld? We verlangen er zo naar: dat eindelijk de vrede zal dagen, dat er recht wordt gedaan aan mensen die nu nog in het donker moeten leven. Er is zoveel ellende om ons heen: de oorlogen in Oekraïne, in Israël en Gaza, de vervolging van mensen die opkomen voor hun rechten, het groeiend aantal mensen in armoede. Van al het kwaad dat om ons heen gebeurt, kun je soms moedeloos worden. Dan dringen de vragen zich op: waar bent U toch Heer? Wanneer grijpt U in? Ziet U dan niet hoezeer de mensen verlangen naar licht, naar vrede en gerechtigheid?

Diezelfde vragen leefden ook onder het volk Israël. Jesaja 59 ademt één groot verlangen naar licht, naar vrede, een nieuwe toekomst. Je zou verwachten dat de profeet de mensen gaat troosten met kalme, hoopvolle woorden. Maar niets van dat alles. Er wordt hen een spiegel voorgehouden: niet God, maar jullie maken het leven zo donker. Omdat jullie het recht verdringen, breekt het licht in deze wereld niet door. Een harde, confronterende boodschap die ook wij vandaag misschien wel meer dan ooit nodig hebben.

Maar eerst een beetje historische achtergrond. Jesaja 59 hoort bij het derde grote deel van het boek Jesaja (Jes 56-66). Het zijn teksten die geschreven zijn in een tussentijd. In 539 voor Christus valt Babel. Voor de ballingen wordt een langverwachte droom werkelijkheid. Eindelijk kunnen ze terugkeren naar het land van belofte, naar hun geboortegrond, het land van hun voorouders: daar waar hun wortels en geschiedenis liggen. Maar het land waarnaar zij terugkeren is een land in puin. De aarde is vertrapt en vertreden door paarden en strijdwapens, zoals een dorsvloer die aangestampt is. Steden en dorpen zijn platgebrand.

Dikke donkerte is over de aarde gespannen, want recht en waarheid zijn het land al lang ontvlucht. In al die jaren van ballingschap zijn er geen koningen, geen rechters, die regeren met een verstandig beleid, met wijsheid en inzicht. De tijd van wederopbouw onder Ezra en Nehemia is nog niet aangebroken. Deze tijd tussen ballingschap en wederopbouw is een tijd van onbehagen. Een kiem van hoop is ontsprongen, maar nog heerst het donker en woedt de chaos.

‘De arm van de Heer is niet te kort om te redden, zijn gehoor niet te zwak om te luisteren’ (Jes 59:1). Zo begint Jesaja 59. Er leeft blijkbaar een klacht onder het volk. De gedachte dat Gods macht verslapt is, dat de Enige hen niet meer horen kan. Op deze beschuldiging reageert de profeet in de verzen 1-8 met een felle weerlegging: God is niet doof, of te zwak, te besluiteloos om in te grijpen. Zijn redding blijft uit omdat het verbond verbroken is, omdat er een scheiding is ontstaan tussen de Enige en zijn volk. De profeet slingert de aanklacht terug in hun gezicht: niet Gods aangezicht is afgewend, of zijn hand teruggetrokken; het zijn jullie handen die rood zien van het

bloed; aan jullie vingers kleeft onrecht; op jullie lippen ligt de leugen; jullie tong brengt bedrog voort (Jes 59:2-3). Daarom luistert God niet langer naar hun stem.

Met verschillende beelden illustreert de profeet hun eigen vruchteloze gedrag. De profeet begint met beelden van zwangerschap. Er bestaat in de taal van de Bijbel een sterk verband tussen baren en barmhartigheid. De Hebreeuwse meervoudsvorm voor baarmoeder (*rahāmîm*) betekent ook 'barmhartigheid' of 'compassie'. En dat is veelzeggend. Barmhartigheid is bewogen zijn om de anderen tot in je binnenste, met heel je lijf. Die bewogenheid moet in ons geboren worden. Maar van compassie en liefde blijkt in Jesaja 59 geen enkele sprake te zijn. Integendeel. 'Jullie zijn zwanger van onrecht', zegt Jesaja in vers 4. Waar zij vol van zijn is het kwaad. In hun binnenste groeit de ongerechtigheid. Wat zij baren is misdaad. Dat beeld wordt nog verder uitgewerkt in de verzen 5-6 waar Jesaja het heeft over slangeneieren en spinnenwebben. Jullie spuwen met venijn! Wat uit jullie voortkomt is giftig en nutteloos: ze broeden slangeneieren uit en iel als spinnendraden zijn de werken van hun handen; wat zij weven en borduren kan niet gedragen worden als kleding. Naakt als Adam staan zij voor God.

Maar Jesaja is nog niet klaar met hen. Want de aanklacht van de profeet loopt nog verder door in de verzen 7-8. Nu gebruikt hij het beeld van de 'verkeerde weg'. Met hun gedraai en gekonkel begeven ze zich op kronkelpaden. Ze zijn de weg van het kwaad ingeslagen en wandelen in het duister. Op hun wegen is geen gerechtigheid te vinden, want met hun voeten snellen ze naar het kwaad, ze haasten zich om bloed te vergieten en beramen heilloze plannen.

De woorden van de profeet hebben indruk gemaakt, want vanaf vers 9 begint het volk te spreken. Het gaat niet meer over 'jullie' maar over een collectief 'wij'. Een hulpeloos en ontredderd volk komt aan het woord. Zuchtend en steunend. Daglicht heeft plaatsgemaakt voor voortdurende avondschemer. Ze wandelen in nevel, en dikke flarden mist bedekken hun wegen. Met heel hun hart hopen ze op licht, op een sprankje zonlicht dat hun huid verwarmt, maar nog is het donker. Op klaarlichte dag verdwalen ze, struikelen ze. Als blinden tasten ze langs de muur, als mensen die hun weg niet kunnen vinden. Doelloos en verloren. Hun geklaag klinkt als het grommen van beren en het koeren van de duiven (vv. 9-11). Het licht is nog niet doorgebroken. Maar in hun verlangen, begint het inzicht te dagen dat zij zelf het zonlicht in de weg staan; ze zijn als schimmen; als doden in de bloei van hun leven omdat zij de Heer de rug toe hebben gekeerd. Hun zuchten wordt een geloofsbelijdenis. Luister maar naar wat zij zeggen in vers 12 en 13:

*Want talloos zijn onze misdaden jegens u,
onze zonden getuigen tegen ons.
We zijn ons van onze misdaden bewust
en erkennen ons wangedrag:
we zijn opstandig en de Heer ontrouw,
we zijn afvallig van onze God,
we zijn belust op bedrog en onderdrukking,
zwanger van onrecht brengen we onwaarheid voort.*
Jesaja 59:12-13

Het is diep tot hen doorgedrongen: door onze eigen wandaden struikelt de waarheid. Wijzelf hebben de gerechtigheid weggeduwd. Wijzelf blokkeren de toegang tot de vrede. De woorden van Jesaja roepen ook ons op om naar binnen te kijken. Om ons eigen hart te onderzoeken. Kunnen ook wij de weg gaan, die het volk van Israël toen is gegaan na het horen van de woorden van de profeet? Die weg van verootmoediging, van schuldbelijdenis. Niet wijzen naar een ander, maar naar binnen keren. Kijken naar onze eigen woorden en daden, naar wat wij zelf hebben nagelaten. En dan erkennen: ik was het Heer, die het licht verdrong. Ik was het die niet luisterde naar uw stem, omdat ik te druk was met mijzelf. Ik bevond mij op een verkeerde weg. Advent is niet alleen een tijd van vooruit zien, toeleven naar kerst. Maar ook een tijd van inkeer, van groeiend besef dat het licht maar door kan breken, wanneer wij erkennen dat wij mensen het probleem zijn.

Ook in het evangelie dat wij vandaag met elkaar lezen komt dat terug. We hoorden vandaag ook de woorden van Johannes die Doper: om ruimte te maken voor de Heer, om de kromme paden weer recht te maken.

Lucas laat het optreden van Johannes de Doper beginnen tegen de achtergrond van het politieke klimaat van Judea en Galilea. Er komen mannen met grote namen voorbij, zeven in totaal. Het zijn de grote machthebbers van die tijd. En het gaat daarbij van hoog naar laag. Eerst noemt Lucas keizer Tiberius, daarna volgen Pontius Pilatus, de stadhouder van Judea en Herodes en zijn broer Filippus. Beiden tetrarchen, viervorsten dus. Herodes over het gebied van Galilea en Filippus over de gebieden ten noordoosten van het meer van Galilea. Daarna volgt nog een tetrarch. En tenslotte de hogepriesters Annas en Kajafas. Het is bepaald geen compliment dat zij in dit rijtje voorkomen.

Maar tegenover al deze machthebbers staat Johannes de Doper in al zijn eenvoud. Niet in de steden waar de machthebbers regeren, maar in de woestijn begint Johannes Gods woord te verkondigen. Niet in het geraas en de drukte van de stad, waar mensen elkaar overstemmen, niet op de plaats van de wereldlijke machten, maar in de woestijn... daar gaat Gods woord open, daar horen mensen Gods stem. De woestijn is een plaats van ruimte, van leegte, een plaats zonder woorden. In de woestijn is er geen drukte meer waarin je jezelf kunt verliezen. Je wordt er geconfronteerd met honger en dorst, met verlatenheid en eenzaamheid, een plaats waar je botst op de grenzen van je bestaan. In de woestijn gaat het enkel nog om het wezenlijke, om overleven.

En juist daar, ver weg van alle drukte, gaat Gods Woord open. Dat geeft te denken. Er is veel te doen en te beleven in onze stad. Het is een drukte van belang. Wintergloed, de kerstmarkt en straks de warmste week trekken enorme groepen mensen op de been. Al die lichtjes, de gezelligheid is natuurlijk fijn en leuk. Maar het leidt ook af, van waar het allemaal om draait. De woorden van Jesaja en Johannes de Doper leren ons dat het goed is om in deze tijd van Advent ook voldoende rust te zoeken. Om tijd te nemen voor gebed, voor inkeer.

‘Maak de weg van de Heer gereed, maak recht zijn paden’ (Lc 3:4). Lucas citeert de profeet Jesaja. Die woorden uit Jesaja 40 die lang geleden hadden geklonken. Het is opvallend hoe Lucas omgaat met het citaat uit Jesaja. Want waar Jesaja het heeft over

‘een stem die roept in de woestijn’, heeft Lucas het over een luide stem. In de woestijn van Judea klinkt luid het woord van God. Johannes roept mensen op om recht te maken wat krom is, en te effenen wat hobbelig is. In het spoor van Jesaja heeft Johannes het over een weg van inkeer, van berouw en ommekeer. Want in die woestijn, zo lezen we in Lucas 3:3 preekt Johannes ‘de doop van bekering tot vergeving van zonden’.

‘Maak de weg van de Heer gereed, maak recht zijn paden’. Die woorden mogen wij op ons hart drukken. Keer naar binnen toe, neem de tijd om naar je hart te kijken. Gods glorie komt aan het licht in het donker. Maar de weg die God met ons gaat, is een weg door het donker heen, dwars door zonde, schuld en spijt. Door de diepte trekt hij een spoor, zijn lichtend gelaat gaat ons voor wanneer wij door de woestijn moeten. Op prachtige wijze vertellen de woestijnverhalen in Exodus en Numeri hoe God de Israëlieten de weg wijst wanneer alles donker is. Zijn lichtend gelaat dat hen omgeeft als een beschermende kracht, een wal tegen het kwaad. En zelfs in die tussentijd, die tijd tussen ballingschap en wederopbouw, toen alles zo vruchteloos leek, ook toen was God bij hen.

De stemmen van Jesaja en Johannes de Doper willen ons wakker schudden: wees zelf als licht in deze wereld. Keer eerst naar binnen toe, kijk naar je eigen hart. Want de weg naar het licht moet eerst door de diepte heen. Belijd wat je verkeerd deed en kom dan in beweging. Want alleen door inkeer, door de weg te gaan van verootmoediging ontvangen wij vergeving zodat we onze voeten weer kunnen zetten op de weg van de vrede. Dus ga die weg in nederigheid en geduld. Verwijder uit je leven wat gerechtigheid in de weg staat. Bid om de kracht van Geest opdat zachtmoedigheid en mildheid in je hart zullen wonen. En maak zo recht wat krom is. Breng vrede waar onrecht is. Doe wat goed is in de ogen van de Heer. Want Hij komt onder ons wonen. Dat is zijn belofte. Maar God heeft wel mensen nodig die hun harten openzetten voor Hem. Die zijn wegen willen gaan.

Maak dus ruimte voor de Heer.

Keer naar binnen toe, ga op zijn wegen.

En blijf hem verwachten!

Amen.